

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Θέμα εργασίας: «Απαγόρευση βασανιστηρίων»

Υπεύθυνος καθηγητής: **Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος**
Υπεύθυνος εργασίας: **Χρήστος Χαρ. Κυπραίος**
(Α.Μ:1340200300228)



ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2007-2008

Σεπτέμβριος 2008

Συντομογραφίες

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔιακΕΚοινοβ	Διακήρυξη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 12.4.1989
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο (ΟΗΕ) περί ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων της 19.12.1966 (ν 2362/1997)
ΔτΑ	Δικαιώματα του Ανθρώπου(περιοδικό)
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕΔΑ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΚΧ	Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων της 9.12.1989
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του Ανθρώπου και των θεμελιωδών Ελευθεριών της 4.11.1960 (ν.δ 53/1974)
ΚΠοινΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

ν.	νόμος
ν.δ	νομοθετικό διάταγμα
νμλγ	νομολογία
ΟικΔιακ	Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 10.12.1948 (ΟΗΕ)
Ολ	Ολομέλεια
ό.π	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος
π.δ	προεδρικό διάταγμα
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
Πρσφ	προσφυγή
Σ	Σύνταγμα
ΧΘΔΕΕ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης(σχέδιο 2000)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.Εισαγωγή.....	5
2.Ιστορική επισκόπηση.....	6-8
3.Τα βασανιστήρια στο νομικό πεδίο: Ορισμός-έννοια περιεχόμενο.....	9-10
4.Τα βασανιστήρια σε σχέση με την ανθρώπινη αξία και τα ανθρώπινα δικαιώματα.....	11-18
α)Η ανθρώπινη αξία	
β)Συνταγματική προστασία	
γ)Διεθνής προστασία	
δ)Η απαγόρευση των βασανιστηρίων ως κανόνας δεσμευτικού χαρακτήρα-Οι συνέπειες σε βάρος κράτους	
5.Ποινικός κολασμός.....	19-20
α)Κανόνες επιβολής και εκτίσεως της ποινής	
β)Ειδικότερα η απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής ποινής ή μεταχείρισης	
6.Περιπτωσιολογία-Νομολογία.....	21
7.Συμπέρασμα.....	22
8.Βιβλιογραφία.....	23
9.Παράρτημα.....	24

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο πραγμάτευσης της ως κάτω εκπονηθείσης εργασίας αποτελούν τα βασανιστήρια ως δικονομική μέθοδος καθώς επίσης και η από επόψεως δικαίου απόκρουση τους ως τέτοια στον νομικά πολιτισμένο κόσμο.

Με τον όρο «βασανιστήρια» δηλώνονται όλες οι πράξεις βίας ή φυσικού καταναγκασμού στο σώμα του κατηγορουμένου για να αποσπαστεί η ομολογία ενός εγκλήματος ή στο σώμα ενός μάρτυρα για να εξασφαλιστεί μια αληθοφανής κατάθεση. Η ετυμολογική προέλευση των εντοπίζεται στη ελληνική λέξη «βάσανος», που σήμαινε την λυδία λίθο (σκληρό σκουρόχρωμο ορυκτό) με την οποία δοκιμαζόταν στην αρχαιότητα η γνησιότητα του χρυσού.



Η λυδία λίθος, άλλως «βάσανος»

2.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Χρονικά, η επιβολή των βασανιστηρίων ανάγεται ήδη στην αρχαιότητα, χωρίς να έχει διαπιστωθεί μετά βεβαιότητας από που ακριβώς αρύονται.

Άγνωστα στην αρχαία Αίγυπτο, τα δικαστικά βασανιστήρια χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλη κλίμακα από τους Ασσυρίους, Μήδους και Πέρσες. Στον ελληνικό κόσμο εφαρμόστηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα μόνο στους δούλους, των οποίων οι μαρτυρικές καταθέσεις δεν θεωρούνταν αξιόπιστες αν δεν τις αποσπούσαν με την επιβολή βασανιστηρίων. Επίσης στη Ρώμη ακολουθήθηκε αρχικά η ίδια αρχή, αλλά στην αυτοκρατορική περίοδο άρχισαν να χρησιμοποιούνται και επί ελευθέρων και απελεύθερων όταν κατηγορούνταν για βαριά εγκλήματα. Την εποχή των βαρβαρικών επιδρομών τα δικαστικά βασανιστήρια εισήχθησαν κάτω από την επίδραση του ρωμαϊκού δικαίου, και στη νομοθεσία κάποιων γερμανικών λαών, που τα αγνοούσαν ως εκείνη την εποχή. Χρησιμοποιούμενα σε σπάνιες περιπτώσεις στα βαρβαρικά βασίλεια, τα βασανιστήρια διαδραμάτισαν πάλι σημαντικό ρόλο στα διάφορα δικαστικά συστήματα από τον 12^ο αιώνα και ύστερα, προπάντων έπειτα από τις σχετικές με το ρωμαϊκό δίκαιο έρευνες, που αποκαθιστούσαν τις παλιές διαδικασίες. Και αυτή η αρχική αποδοκιμασία της Εκκλησίας, θεμελιωμένη στη καταδίκη των βασανιστηρίων, που περιέχεται στα συγγράμματα των πατέρων, υποχώρησε εμπρός στη προσπάθεια καταστολής των αιρέσεων: το 1252 ο πάπας Ιννοκέντιος Δ' με την εγκύκλιο *Ad extirpanda* (Προς εκρίζωσιν) αποδέχτηκε τη χρήση των βασανιστηρίων στους υπόπτους αιρετικών πεποιθήσεων. Το περιεχόμενο της εγκυκλίου περιλήφθηκε σε όλα τα κοινοτικά θέσμια, τα οποία άλλωστε προέβλεπαν ήδη τη χρήση βασανιστηρίων για εγκλήματα αρμοδιότητας της κρατικής εξουσίας.

Επίσης στη Γαλλία όπου το κατηγορητικό σύστημα είχε μόλις αντικατασταθεί από το εξεταστικό, τα βασανιστήρια έγιναν απαραίτητο στοιχείο της ποινικής δικονομίας. Οι νομοθέτες και οι δικαστές επιστράτευαν όλη τη δύναμη της φαντασίας για να επινοήσουν τα διάφορα είδη βασανιστηρίων που θα επέβαλαν στους κατηγορούμενους και τους θεωρούμενους ως δυστροπώντας μάρτυρες. Η πιο συνηθισμένη μορφή βασανιστηρίου ήταν εκείνο του σχοινοῦ: ο κατηγορούμενος δενόταν με τα μπράτσα διπλωμένα στη πλάτη με ένα σχοινί περασμένο από μια τροχαλία κρεμασμένη πολύ ψηλά. Ὑστερα τον ανύψωναν ως ένα ορισμένο ὕψος από το ἔδαφος και τον ἄφηγαν να πέσει απότομα στο πάτωμα. Ἄλλα είδη βασανιστηρίων που εφαρμόζονταν συχνά ήταν εκείνο του νερού (στο στόμα του κατηγορούμενου, που τον κρατούσαν σε ὕπτια θέση, ἔχυναν μεγάλη ποσότητα νερού που ο βασανιστής τον ἔκανε ὕστερα να αποβάλλει πηδώντας επάνω στην κοιλιά του), το βασανιστήριο της φωτιάς, που εφαρμοζόταν ιδίως στα πόδια με τα πιο διαφορετικά μέσα πυράκτωσης. Ἄλλα βασανιστήρια ήταν η αναγκαστική αϋπνία, η πείνα, η δίψα, το τσάκισμα των αστραγάλων κλπ.

Η χρήση των βασανιστηρίων συνεχίστηκε και μερικές φορές έγινε πιο συστηματική δια μέσου των αἰώνων-η εγκύκλιος *Summis desiderantes affectibus* του Ιννοκέντιου Ἡ κατά της μαγείας χρονολογείται από το 1484-, αλλά ἄρχισε να προκαλεί κατά το 18^ο αἰώνα τη γενική αποδοκιμασία (με πρώτους αμφισβητίες κατά της ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα τους Αριστοτέλη, Σενέκα, Κικέρωνα και Μάρκο Αυρήλιο) των λαών. Μεγάλη συμβολή προς αυτή την κατεύθυνση αποτέλεσαν τα συγγράμματα της εποχής εκείνης και ειδικότερα το ἔργο *Περὶ των εγκλημάτων και των ποινών* (1764) του Τσέζαρε Μεκκαρία. Κάτω από την επίδραση του Διαφωτισμοῦ τα βασανιστήρια καταργήθηκαν σε πολλές χώρες- στη Γαλλία η λεγόμενη «προπαρασκευαστική εξέταση», δηλαδή τα βασανιστήρια στα οποία

υποβαλλόταν ο κατηγορούμενος για να ομολογήσει, καταργήθηκε στις 24 Αυγούστου 1780 – και η κατάργησή τους κατοχυρώθηκε νομικά από όλα τα ευρωπαϊκά κράτη κατά την περίοδο από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα ως τα πρώτα χρόνια του επόμενου και έτσι τερματίστηκε θεωρητικά τουλάχιστον μια από τις πιο θλιβερές και ατιμωτικές σελίδες στη ιστορία της ανθρωπότητας. Κατά τον 20^ο αιώνα οι μέθοδοι βασανιστηρίων υπέστησαν μετάλλαξη και εφαρμόζονται πολλάκις με ιατρική καθοδήγηση που σαν αποτέλεσμα έχει την ψυχική και διανοητική αποδιοργάνωση του θύματος και την αποδόμηση της προσωπικότητάς του και κατά το δεύτερο μισό του η παγκόσμια κοινότητα με μια σειρά ψηφίσματα, διεθνή κείμενα, συμβάσεις θεσπίζει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την απαγόρευση των βασανιστηρίων με όλες ανεξαιρέτως της χώρες να αρνούνται την τέλεση βασανιστηρίων στο έδαφός τους. Τι συμβαίνει όμως στην πραγματικότητα;

3.ΤΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ ΣΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: ΟΡΙΣΜΟΣ, ΕΝΝΟΙΑ, ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Κατά την λεξικολογική ερμηνεία, ως βασανιστήριο ορίζεται «η μέθοδος κακοποιήσεως κάποιου μέσω υποβολής του σε σωματική ή/και ψυχική δοκιμασία, συνήθως με σκοπό την τιμωρία ή την ψυχική του κατάρρευση και τον εξαναγκασμό του σε πράξη».¹ Ο νομοθετικός ορισμός των βασανιστηρίων εντοπίζεται στο ποινικό δίκαιο και συγκεκριμένα στον Ποινικό Κώδικα όπου στο άρθρο 137^A παρ. 2 ΠΚ αναφέρεται ότι κάθε μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, καθώς και παράνομη χρησιμοποίηση χημικών, ναρκωτικών ή άλλων φυσικών ή τεχνικών μέσων με σκοπό να κάμψουν τη βούληση του θύματος.

Κατ' επέκταση, η έννοια του βασανιστηρίου περιλαμβάνει και τον σωματικό αλλά και τον ψυχικό πόνο που έγινε είτε με πράξη, είτε με παράλειψη τρίτου. Ως πόνος² δε ορίζεται κάθε έντονο δυσάρεστο συναίσθημα. Κρίσιμο είναι εδώ να αναφέρουμε την διαφορά μεταξύ σωματικού και ψυχικού πόνου. Ο πρώτος είναι το αυτό κάθε αυτό βασανιστήριο · ο δεύτερος χρειάζεται επιπροσθέτως επιδίωξη υποταγής της θελήσεως ή εξευτελισμού του βασανιζομένου.

Αδιάφορο είναι αν το βασανιστήριο χρησιμοποιείται ως μέσο ανάκρισης, εκφοβισμού, ποινής ή αυτοσκοπού όπως επίσης και η χρησιμοποίησή του, προκειμένου να εξυπηρετήσει κάποιο νόμιμο σκοπό.

Τα βασανιστήρια όπως προείπαμε, δεν είναι μόνο τα ίχνη ή τα ευκρινή σημάδια στο σώμα του βασανισθέντος. Βασανιστήριο αποτελεί επίσης ο εξευτελισμός, η προσβολή της προσωπικότητας του κρατουμένου, η ακατάλληλη διατροφή του όπως και οι ελλειπείς (ή στην

¹ Ελληνικό Ορθογραφικό Λεξικό Μπαμπινιώτη.

² Δαγτόγλου Π.Δ, «Ατομικά Δικαιώματα», σελ.249-250

χειρότερη περίπτωση ανύπαρκτες) συνθήκες υγιεινής και καθαριότητας και οτιδήποτε χειροτερεύει σε κάθε περίπτωση την σωματική ή ψυχική υγεία του κρατουμένου. Ο κατάλογος βασανιστηρίων ολοένα και πληθαίνει και σίγουρα, γίνεται ολοένα και πιο βίαιος και ακραίος.

Πέρα όμως από τον νομοθετικό ορισμό που παρατέθηκε, σκόπιμο θα ήταν να αναφέρουμε και τον ορισμό των βασανιστηρίων, όπως ορίζει η νομολογία του ΕΔΔΑ³ : «βασανιστήριο αποτελεί κάθε απάνθρωπη μεταχείριση που προκαλείται ηθελημένα και προξενεί πολύ σοβαρό και άγριο πόνο».

Ο ορισμός αυτός είναι αρκετά γενικόλογος καθότι δεν διαχωρίζει τα βασανιστήρια από την απάνθρωπη ή την εξευτελιστική μεταχείριση που υπόκεινται οι κρατούμενοι, προκαλώντας τόσο διαφωνίες στον διεθνή χώρο, όσο και αντιφατικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ.

Άξιο αναφοράς είναι το παράδειγμα των υποθέσεων *Mouisel* κατά Γαλλίας⁴ και *Henaf* κατά Γαλλίας⁵. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η κράτηση ατόμων με ιδιαίτερα προβληματική υγεία ή προχωρημένης ηλικίας, εξισώνεται με βασανιστήριο, την ίδια στιγμή που σε απόφαση του (υπόθεση *Matencio* κατά Γαλλίας⁶ και *Gelfmann* κατά Γαλλίας⁷), έκρινε ότι οι συνθήκες κράτησης και οι επιπτώσεις τους στη υγεία ενός ατόμου με αναπηρία (υπόθεση *Matencio* κατά Γαλλίας) και ενός ασθενούς φορέα του AIDS (υπόθεση *Gelfmann* κατά Γαλλίας), δεν εμφανίζουν τόση σκληρότητα ούτως ώστε να στοιχειοθετούν απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

Εν κατακλείδι, διαπιστώνουμε ότι η έννοια των βασανιστηρίων στοιχειοθετείται με βάση τον κοινώς αποδεκτό νομοθετικό ορισμό. Ουσιαστικά όμως, τα ζητήματα κρίνονται *ad hoc*.

³ Απόφαση του 1978 στην υπόθεση *Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου*

⁴ *Mouisel v. France* απόφαση της 14^{ης} Νοεμβρίου 2002, αρ.προσφυγής 67263/01

⁵ *Henaf v. France* απόφαση της 27^{ης} Νοεμβρίου 2003, αρ.προσφυγής 65436/01

⁶ *Matencio v. France* απόφαση της 15^{ης} Ιανουαρίου 2004, αρ.προσφυγής 58749/00

⁷ *Gelfmann v. France* απόφαση της 14^{ης} Δεκεμβρίου 2004, αρ.προσφυγής 25875/03

4.ΤΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

α) Η ανθρώπινη αξία

Το προστατευόμενο δικαίωμα της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας και η απαγόρευση των βασανιστηρίων συνδέονται άμεσα με τις διατάξεις 7§2 Σ και 2§1 Σ που αναφέρονται στο δικαίωμα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Διαβάζοντας προσεχτικά τις διατάξεις θα παρατηρήσουμε ότι τόσο τα βασανιστήρια, όσο και οι σωματικές και ψυχικές κακώσεις, συνιστούν μερικότερες προσβολές της αξίας του ανθρώπου. Συγκεκριμένα, οι ως άνω διατάξεις ορίζουν αφενός ότι «τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει» (άρθρο 7§2 Σ) και αφετέρου «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας» (άρθρο 2§1 Σ).

Η ανθρώπινη αξία αποτελεί το σύνολο των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους. Με άλλα λόγια, η ανθρώπινη αξία αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα της προσωπικότητας του ανθρώπου ως φυσικού υποκειμένου του δικαίου.

Φορείς του δικαιώματος στην προστασία της ανθρώπινης αξίας είναι μόνο φυσικά πρόσωπα. Η προστασία της ανθρώπινης αξίας είναι δικαίωμα που αρχίζει πριν την γέννηση του ανθρώπου, περιλαμβάνοντας έτσι και τον κυοφορούμενο, ενώ τελειώνει με τον θάνατο του προσώπου.

β) Συνταγματική προστασία

Το να αναφερθούμε στην απαγόρευση των βασανιστηρίων ως μιας απόλυτης νομοθετικής ρύθμισης, δεν θα είχε κανένα ενδιαφέρον και σκοπιμότητα, αν δεν κάναμε και μία αναφορά στα δικαιώματα που πλήττονται καίρια υπό των βασανιστηρίων και τα οποία η νομοθετική ρύθμιση επιδιώκει να προστατεύσει. Εν πρώτοις, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση των κρατουμένων, προσβάλλει ανεπανόρθωτα το θεμελιώδες δικαίωμα της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας, όπως αυτό προστατεύεται από το άρθρο 7 παρ.2 Σ. Η υποβολή σε έντονο σωματικό ή ψυχικό πόνο, οδηγεί στην υποταγή της βουλήσεως και αποκλείει κάθε δυνατότητα για αντίδραση του κρατουμένου, που βρίσκεται απροστάτευτος μπροστά στον κίνδυνο του βασανιστηρίου, γεγονός, που κρίνεται απαράδεκτο. Το εν λόγω δικαίωμα δεν προστατεύεται ρητώς από το Σύνταγμά μας αλλά ορίζεται σαφώς στο άρθρο 7§2 Σ · «Τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει».

Οι απαγορεύσεις που τίθενται υπό του άρθρου 7§2 Σ αποτελούν εκφάνσεις του γενικότερου πλαισίου προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Φορείς του δικαιώματος της ψυχικής και σωματικής ακεραιότητας είναι μόνο εν ζωή φυσικά πρόσωπα, ενώ το δικαίωμα αυτό απολαμβάνουν τόσο ημεδαποί, όσο και αλλοδαποί και ανιθαγενείς.

Η ρητή απαγόρευση του άρθρου 7§2 Σ δεσμεύει τα κρατικά όργανα και υπερισχύει έναντι όλων των αντίθετων συνταγματικών διατάξεων. Επιπροσθέτως, δεν δύναται να παρακαμφτεί από διαταγές

δοθείσες υπό προϊστάμενων οργάνων κατά τις οικείες διατάξεις υπαλληλικών νόμων ή στρατιωτικών κανονισμών. Τέλος, άξιο προσοχής είναι ότι το άρθρο 7§2 Σ δεν αναστέλλεται κατά το άρθρο 48§1 Σ (κατάσταση πολιορκίας).

Το δικαίωμα στην σωματική και ψυχική ακεραιότητα έχει υλική και πνευματική υπόσταση⁸. Το corpus αποτελείται από την σωματική υγεία, ενώ το animus από την ψυχική υγεία, συνθέτοντας το προστατευόμενο και κατοχυρωμένο συνταγματικά αγαθό.

Ο βασανισμός και η απάνθρωπη μεταχείριση κρατουμένων δεν είναι σπάνιο φαινόμενο. Τουναντίον, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οδεύει στο να γίνει ο κανόνας, και όχι η εξαίρεση, όπως πολλοί υποστηρίζουν. Ο εγκλεισμός στις φυλακές αποτελεί την προβλεπόμενη ποινή (όπως περιγράφεται στο άρθρο 7 παρ.1 Σ) που εκτίουν οι κρατούμενοι αφού έχει προηγηθεί σχετική δικαστική απόφαση και δίκαιη δίκη τους. Αξίζει να σημειώσουμε ότι τα βασανιστήρια δεν αποτελούν μέρος της ποινής, αλλά μία σαφή προσπάθεια των κρατούντων την εξουσία, να εξευτελίσουν, να μειώσουν, να διασύρουν την προσωπικότητα των ανθρώπων που τελούν υπό φυλάκιση. Αυτά είναι τα λεγόμενα όρια του ποινικού κολασμού, τα οποία θα εκθέσουμε αναλυτικότερα στη συνέχεια.

Ένα άλλο θεμελιώδες μητρικό δικαίωμα που θίγεται μέσω των βασανιστηρίων είναι αυτό της ανθρώπινης αξίας και αξιοπρέπειας, περιγραφέντα υπό του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος.

⁸ Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, «Συνταγματικά Δικαιώματα», β' έκδοση, σελ.412-413

γ) Διεθνής προστασία

Πέραν της Συνταγματικής κατοχύρωσης του δικαιώματος της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας σε εθνικό επίπεδο, οι συνθήκες ωρίμασαν για την προστασία κατά των βασανιστηρίων και διεθνώς. Θα ακολουθήσει μία αναφορά στις ευρωπαϊκές αλλά και διεθνείς συμβάσεις που σκοπός τους ήταν να παρέχουν ακριβώς αυτή την προστασία έναντι των βασανιστηρίων.

- ✓ Η ΕΣΔΑ στο άρθρο 3 αναφέρει: «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βάσανους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς». Η κατάρτιση της ΕΣΔΑ έγινε εντός των πλαισίων του Συμβουλίου της Ευρώπης και υπογράφηκε το 1950 στην Ρώμη και αποτελεί σήμερα μέρος του ελληνικού εσωτερικού δικαίου, με αυξημένη τυπική ισχύ.

Ερμηνεία της διάταξης: Καθιέρωση απόλυτης και ανεξάιρετης απαγόρευσης⁹ που στοχεύει στην διαφύλαξη της αξίας και αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Βασανιστήρια, κακομεταχείριση ή ευτελισμός ανθρώπινης ύπαρξης δεν δικαιολογείται σε περιπτώσεις κινδύνου, κρίσεων ή σε εμπόλεμη κατάσταση. Τα ανωτέρω απαγορεύονται και σε περιπτώσεις όπου έχουμε να κάνουμε με ύποπτους για εγκληματική συμπεριφορά αλλά και ανακρινόμενους. Η διάταξη στρέφεται σαφώς εναντίον των οργάνων του κράτους.

Δομή της διάταξης: Το άρθρο αναφέρεται σε πέντε διακεκριμένες περιπτώσεις:

1.βασανιστήρια

⁹ Ρούκουνας Ι. Εμμανουήλ, «Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», σελ.106-107

2. απάνθρωπη μεταχείριση
3. απάνθρωπη ποινή
4. εξευτελιστική μεταχείριση
5. εξευτελιστική ποινή

Σκιαγράφηση εννοιών: «απάνθρωπη»: η μεταχείριση που επιφέρει σοβαρή ψυχική οδύνη και είναι αδικαιολόγητη.

«εξευτελιστική»: μεταχείριση που υποβαθμίζει ένα άτομο απέναντι στα άλλα και απέναντι στον εαυτό του.

«βασανισμός»: η απάνθρωπη μεταχείριση που γίνεται με καθορισμένο σκοπό (π.χ απόσπαση πληροφοριών)

- ✓ ΔΣΑΠΔ άρθρο 7, βασανιστήρια, σκληρή, απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση
- ✓ Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1984).

Η προστατευτική αυτή σύμβαση είναι πόνημα δεκαετιών προσπάθειας για κατάργηση των βασανιστηρίων. Κυρώθηκε στην χώρα μας με το ν. 1782/1988.

Ερμηνεία της διάταξης: Το έγκλημα διαπράττεται μόνο από δημόσιους λειτουργούς, κατ'εντολή ή με ανοχή τους, ενώ η πράξη τιμωρείται όταν γίνεται εκ προθέσεως. Τέλος το έγκλημα διαπράττεται όταν η μεταχείριση είναι ιδιαίτερα σκληρή. Επιπρόσθετα θα πρέπει να αναφέρουμε ότι τα κράτη που υπέγραψαν τη Σύμβαση, υποχρεούνται να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη και αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων.

Σκιαγράφηση εννοιών: «βασανιστήρια»¹⁰: κάθε πράξη με την οποία εκ προθέσεως επιβάλλεται από δημόσιο λειτουργό ή άλλο πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή από πρόσωπο που ενεργεί με τη συναίνεση ή με την ανοχή τους, έντονη σωματική ή ψυχική οδύνη ή κάνει ένα πρόσωπο να υποφέρει έντονα.

Άρθρο 17: Με το άρθρο 17 ιδρύεται ένα όργανο διεθνούς ελέγχου, η δεκαμελής Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών, με στόχο την εξέταση περιοδικών εκθέσεων των συμβαλλομένων κρατών για το καθεστώς της Σύμβασης στο έδαφός τους.

- ✓ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1987).

Η χώρα μας επικύρωσε την εν λόγω σύμβαση με τον ν. 1949/1991. Πρόκειται για σύμβαση ομοειδή με την προαναφερθείσα Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών αλλά με διαφορετικό πεδίο ισχύος (ισχύει σε περιφερειακό μόνο επίπεδο και δραστηριοποιείται κυρίως στον τομέα της πρόληψης των βασανιστηρίων). Επίσης έχουμε την σύσταση ειδικής Επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης, σκληρής ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας κατά το άρθρο 1 κεφάλαιο I , με σκοπό την ενίσχυση των προσώπων που χρήζουν προστασίας από βασανισμό.

Πράγματι, υπήρξαν πολλές προσπάθειες για την διαφύλαξη των δικαιωμάτων των κρατουμένων και για την αντιμετώπιση της άσκησης βίας στον χώρο των φυλακών. Εντούτοις, χωρίς σωστό συντονισμό και στενή συνεργασία από τα περιφερειακά και παγκόσμια όργανα, καθίσταται αδύνατη η ερμηνεία και η εφαρμογή των

¹⁰ Ρούκουνας Ι. Εμμανουήλ, «Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», σελ.260-261

παραγόμενων κανόνων, καθότι η νομική τους ποιότητα εκτός από γενικευμένη, είναι και διαφορετική.

δ) Η απαγόρευση των βασανιστηρίων ως κανόνας δεσμευτικού χαρακτήρα-Οι συνέπειες σε βάρος κράτους

Η Σύμβαση της Γενεύης για το Δίκαιο των Συνθηκών ορίζει ως αναγκαστικό κανόνα δικαίου «τον κανόνα που είναι δεκτός και αναγνωρισμένος από την διεθνή κοινότητα κρατών στο σύνολό τους και από τον οποίο δεν επιτρέπεται ουδεμία παρέκκλιση ούτε τροποποίηση, παρά μόνο με κανόνα του ίδιου χαρακτήρα (κανόνα του γενικού Διεθνούς Δικαίου). Οι κανόνες που αφορούν τα βασανιστήρια υπάγονται στους αναγκαστικούς κανόνες.

Στο διεθνές επίπεδο προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν υπάρχει κανένα κράτος που να υποστηρίζει την τέλεση βασανιστηρίων στο εσωτερικό του. Επιπλέον όπως ήδη έχει ειπωθεί και προηγουμένως, όλα τα κράτη συνομολογούν τόσο κατά την σύνταξη, όσο και κατά την υιοθέτηση των διεθνών πράξεων ότι ουδεμία παρέκκλιση επιτρέπεται.

Στον σκληρό πυρήνα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που παραμένει κοινός και αναλλοίωτος για όλους, εντάσσονται μεταξύ άλλων, το δικαίωμα στη ζωή, η απαγόρευση της δουλείας και των βασανιστηρίων καθώς και η θεμελιώδης αρχή του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου *nullum crimen, nulla poena, sine lege scripta, stricta, praevia, certa* (καμία ποινή δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο που να την προβλέπει).

Ο διεθνής μηχανισμός κατά των βασανιστηρίων, έχοντας ελευθερία κινήσεων στο εσωτερικό των κρατών, δύναται σε περίπτωση

καταστρατήγησης της απαγόρευσης για την τέλεση βασανιστηρίων, να επιβάλει στο μη συμμορφωθέν υπό των διεθνών πράξεων κράτος, κυρώσεις.

Το κράτος θα υποστεί τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις Συμβάσεις, ενώ σε περίπτωση επιφύλαξης στην εφαρμογή κυρώσεων, θα υποστεί τις κυρώσεις που προβλέπονται υπό το διεθνές δίκαιο. Συνήθης πρακτική είναι τα υποβολή αντίμετρων από άλλα κράτη.

Οι κυρώσεις κατά των κρατών που παραβιάζουν κατ' επανάληψη τα ανθρώπινα δικαιώματα, μπορούν να ληφθούν με αποφάσεις των οργάνων των Η.Ε. Ανάμεσα στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε., ξεχωρίζουμε αυτές κατά του Ιράκ, της Λιβύης, της Γιουγκοσλαβίας και του Αφγανιστάν.

5.ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΟΛΑΣΜΟΣ

α) Κανόνες επιβολής και εκτίσεως της ποινής

Ο ποινικός κολασμός συνδέεται άρρηκτα με το δικαίωμα σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας, καθώς πλήττει καίρια την ελευθερία και την προσωπικότητα του κολαζομένου, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να κριθεί αναγκαία η συνταγματική του κατοχύρωση, όπως περιγράφεται υπό του άρθρου 7§1 Σ. Τόσο το Σύνταγμα, όσο και η ΕΣΔΑ περιέχουν μία σειρά δεσμευτικών για τον νομοθέτη κανόνων¹¹, αναφερόμενες στην επιβολή και έκτιση της ποινής. Αναλυτικότερα έχουμε:

- α) απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής ποινής ή μεταχείρισης, περιγραφέντα υπό του άρθρου 7§2
- β) απαγόρευση ορισμένων ποινών, περιγραφέντα υπό του άρθρου 7§3
- γ) αποζημίωση αδίκως ή παρανόμως καταδικασθέντων, περιγραφέντα υπό του άρθρου 7§4 και άρθρα ΚΠοινΔ 533-545)

¹¹ Δαγτόγλου Π.Δ, «Ατομικά Δικαιώματα», σελ.329-333

β)Ειδικότερα η απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής ποινής ή μεταχείρισης

Στο άρθρο 7§2 του Συντάγματος αναφέρεται στην ρητή απαγόρευση ποινής, συνιστώσα υπό βασανισμού, σωματικής ή ψυχικής κακοποίησης, βλάβης υγείας ή άλλης προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής ποινής περιλαμβάνει όχι μόνο κύριες ή παρεπόμενες ποινές, αλλά και κάθε κρατικό περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας.

Είναι πράγματι λυπηρό το γεγονός, ότι το πεδίο του ποινικού κολασμού με όλα τα συνεπακόλουθα, αποτελούν έδαφος πρόσφορο για συνεχή καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Δεν θα ήταν υπερβολικό αν λέγαμε ότι τα σωφρονιστικά καταστήματα έχουν γίνει «φυτώρια» τέτοιων βάνουσων, αποτρόπαιων και σαφώς κατακριτέων συμπεριφορών.

Οι ρυθμίσεις που αφορούν την απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής ποινής ή μεταχείρισης των κρατουμένων δεν είναι ρητές, τουλάχιστον όσον αφορά την ελληνική έννομη τάξη. Εντούτοις υπάρχουν διεθνή κείμενα που δεν το παραλείπουν, όπως τα προαναφερθέντα: ΕΣΔΑ άρθρο 3, Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1984) και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση περί προλήψεως των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1987).

6.ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΑ-ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Στη συνέχεια θα παρατεθούν ορισμένες αποφάσεις του ΕΔΔΑ που αφορούν την απαγόρευση βασανιστηρίων:

⇒ Υπόθεση Ντουγκόζ κατά Ελλάδας (Dougoz v. Greece)¹²

Ο Σύριος προσφεύγων Dougoz κατά το έτος 1983 είχε εισέλθει παρανόμως στην Ελλάδα. Καταδικάστηκε για διάφορα αδικήματα αλλά εξέτισε τις ποινές που του είχαν επιβληθεί. Το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Πειραιά αποφάνθηκε υπέρ της απελάσεώς του. Μεταφέρθηκε στα κρατητήρια της Αστυνομίας, όπου οι συνθήκες διαβίωσης ήταν απερίγραπτες και απαράδεκτες. Η χώρα μας καταδικάστηκε για παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ, διότι κρίθηκε ότι οι επικρατούσες στο κρατητήριο συνθήκες ενέπιπταν στο πεδίο της «εξευτελιστικής μεταχείρισης».

⇒ Υπόθεση Μ.Κ κατά Βουλγαρίας (M.C v. Bulgaria)¹³

Η προσφεύγουσα, ένα ανήλικο κορίτσι μόλις 14 ετών, ισχυρίστηκε ότι υπέστη βιασμό από δύο άνδρες. Ο εισαγγελέας έκλεισε την υπόθεση λόγω έλλειψης αποδείξεων και κυρίως λόγω της μη απόδειξης για άσκηση βίας. Το ΕΔΔΑ απεφάνθη ότι η διάταξη του ποινικού δικαίου η οποία απαιτεί απόδειξη προβολής φυσικής αντίστασης για την στοιχειοθέτηση βιασμού, είναι ανεπαρκής για την προστασία θυμάτων σεξουαλικών ενεργειών.

¹² Dougoz v. Greece, απόφαση της 6^{ης} Μαρτίου 2001, αρ. προσφυγής 40907/98

¹³ M.C v. Bulgaria, απόφαση της 4^{ης} Δεκεμβρίου 2003, αρ. προσφυγής 39272/98

7.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η κατοχύρωση και η έννομη προστασία του δικαιώματος στη σωματική και ψυχική ακεραιότητα και ο σεβασμός της ανθρώπινης αξίας, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της αντιμετώπισης των βασανιστηρίων και της εκμετάλλευσης των κρατουμένων. Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται τόσο από το Σύνταγμά μας στο άρθρο 7§2, όσο και από μία πληθώρα Διεθνών Συμβάσεων, μερικές από τις οποίες έχουν κυρωθεί και στην χώρα μας.

Κλείνοντας, θα πρέπει να ομολογήσουμε ότι πράγματι, η κατοχύρωση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο στα εγχώρια Συντάγματα όσο και στα Διεθνή Κείμενα είναι ένα πολύ σημαντικό βήμα για την κατάργηση των βασανιστηρίων. Εντούτοις υπάρχουν ακόμα δυσχέρειες και προβλήματα. Η έρευνα θα πρέπει να στραφεί γύρω από την αποτελεσματικότερη πρακτική εφαρμογή των ήδη θεσπισμένων διατάξεων, στην πρόσβαση των χρηζόντων προστασίας σε ένδικα βοηθήματα, καθώς και στον συντονισμό των αρμοδίων οργάνων . Συνεπώς, σκόπιμο είναι η θεωρητική κατοχύρωση να έρθει σε αρμονία με την πρακτική εφαρμογή, ούτως ώστε η απαγόρευση των βασανιστηρίων να γίνει πραγματική και όχι θεωρητική, όπως είναι μέχρι στιγμής.

8.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Δαγτόγλου Π.Δ, «Ατομικά Δικαιώματα», τόμοι Α΄ και Β΄, δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005
- ❖ Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, «Συνταγματικά Δικαιώματα», β΄ έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008
- ❖ Ρούκουνας Ι. Εμμανουήλ, «Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», Εκδόσεις Εστία, Αθήνα, 1995
- ❖ Εγκυκλοπαιδεία «Νέα Δομή»
- ❖ www.google.com, www.yahoo.com

9.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Abu Ghraib





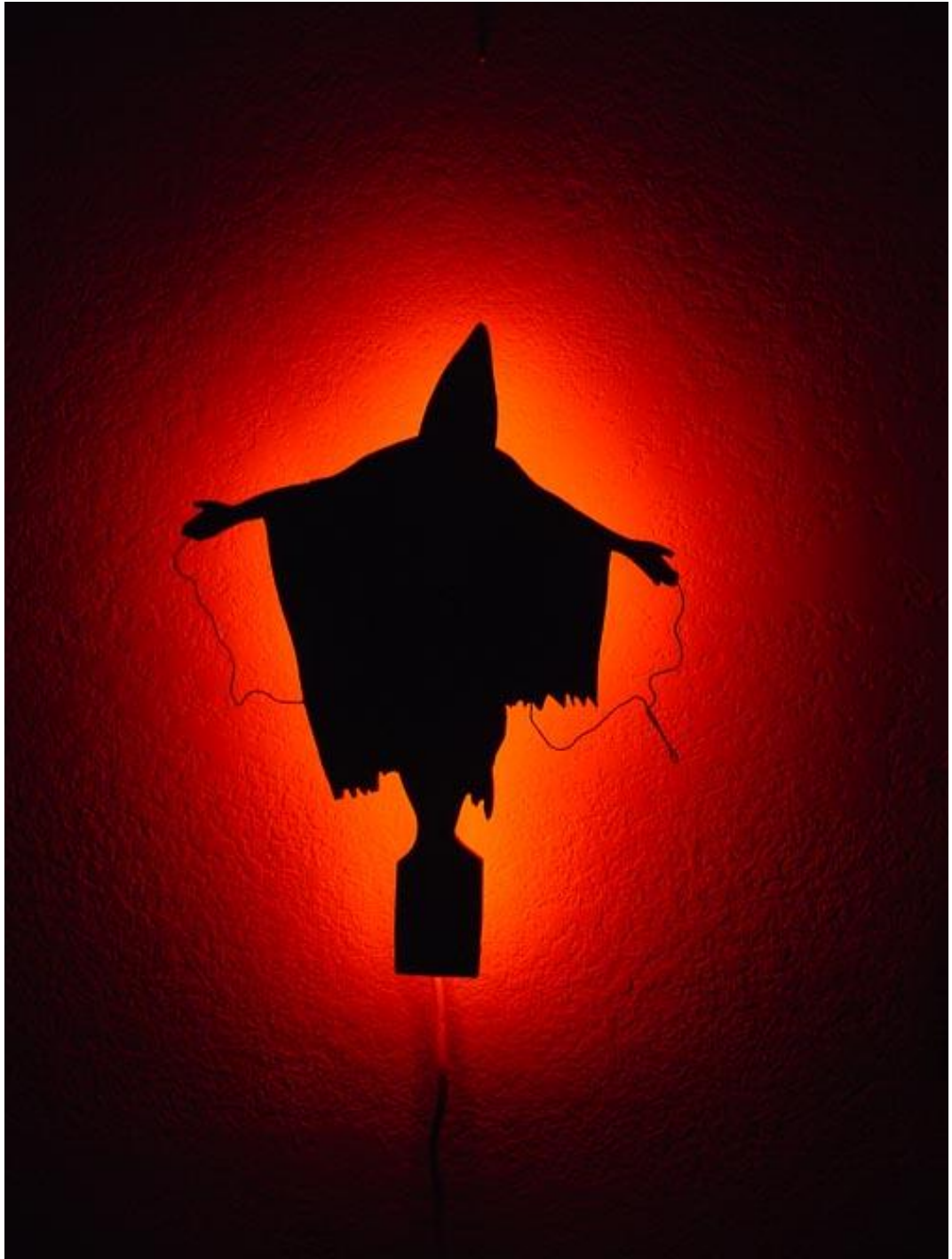


Guantanamo









ΤΕΛΟΣ